

MÜASİR TÜRKİYƏNİN SEÇKİ SİSTEMİ

Namiq Məmmədov

AMEA akademik Z.M.Bünyadov adına Şərqşünaslıq İnstitutu

mammadov.namig@yahoo.com

Mobile / What's App: +99450 615 45 98

Açar sözlər: *Türkiyə, seçki sistemi, seçkilər, D'Hondt sistemi, seçki baryeri*

Məqalədə Türkiyənin seçki sistemi təhlil edilir. Qeyd olunur ki, Türkiyənin seçki sistemi ümumi, prezident və yerli seçkilərdən ibarətdir. Məqalədə əsasən Türkiyənin parlament (ümumi) seçkiləri təhlil olunur. Müxtəlif mənbələrin təhlili və müqayisəsi nəticəsində 1961-ci ildən bəri Türkiyədə tətbiq olunan proporsional seçki sistemi və D'Hondt metodunun ən ədalətli metodlardan biri olmasına baxmayaraq, bu sistemin tətbiqində bir sıra problemlərin olduğu qeyd edilir. Bunlardan ən əsası isə, 2002-ci il seçkilərində daha çox özünü göstərən seçki baryeridir. Məsələn, 3 Noyabr 2002-ci il tarixli parlament seçkilərində 41.4 mln. seçicidən 79,1 faizi seçkilərdə iştirak etmişdir ki, bunlardan da 31,5 milyon səs etibarlı sayılmışdır. Bu məqamda, təxminən 10 milyon səsin etibarsız sayılması və ya seçicilərin qatılmaması da maraqlı doğurur. Bu da seçicilərin maarifləndirilməməsinin göstəricisi sayıla bilər.

Seçkilərin nəticələrinə görə AK Parti (Adalet ve Kalkınma Partisi - Ədalət və İnkişaf Partiyası) 10.8 milyon səslə (34.3 %) 363 yer qazandı. Parlamentdə təmsil olunan ikinci partiya 6,1 milyon səslə (19,4%) parlamentdə 178 yer qazanan CHP (Cumhuriyet Halk Partisi-Respublika Xalq Partiyası) idi. Digər partiyalar 10 faizlik baryeri keçə bilmədikləri üçün parlamentdə təmsil olunmadılar.

Beləliklə, 2002 seçkilərində parlamentdə təmsil olunmayan partiyaların ümumi nisbəti 45,3 faiz idi. Başqa sözlə, səsləri etibarlı sayılan seçicilərdən ümumilikdə 14.292.951 nəfər parlamentə deputat seçə bilmədi.

Намиг Мамедов

ИЗБИРАТЕЛЬНАЯ СИСТЕМА СОВРЕМЕННОЙ ТУРЦИИ

Ключевые слова: *Турция, избирательная система, выборы, система Д'Ондта, избирательный порог.*

В статье анализируется избирательная система Турции. Было отмечено, что избирательная система Турции различается для всеобщих, президентских и местных выборов. В статье в основном анализируются парламентские (всеобщие) выборы в Турции. В результате анализа и сравнения различных источников было решено, что хотя пропорциональная избирательная система и метод Д'Ондта, применяемые в Турции с 1961 года, являются одним из самых справедливых методов, при применении этой системы существует ряд проблем. Самым важным из них является избирательный барьер, который усилился на выборах 2002 г. Например, на парламентских выборах 3 ноября 2002 г. явка составила 41,4 млн. человек. проголосовавших составило 79,1 процента, из которых 31,5 миллиона голосов признаны действительными. Здесь также интересен тот факт, что около 10 миллионов голосов были признаны недействительными или не участвовали в выборах. Это также можно считать признаком проблем с обучением избирателей.

По результатам выборов ПСД (Партия справедливости и демократии - AK Parti) получила 363 места с 10,8 млн голосов (34,3 процента). Второй партией, представленной в парламенте, была Народно-республиканская партия (НРП), которая получила 6,1 миллиона голосов (19,4 процента) и 178 мест в парламенте. Другие партии не были представлены в парламенте, потому что им не удалось преодолеть 10-процентный порог.

Так, на выборах 2002 года общее количество партий, не представленных в парламенте, составило 45,3 процента. Другими словами, 14 292 951 избиратель, чьи голоса были признаны действительными, не прошли избрание в парламент.

Namig Mammadov

ELECTORAL SYSTEM OF MODERN TURKEY

Keywords: *Turkey, electoral system, elections, D'Hondt system, election threshold*

This article analyzes the electoral system of Turkey. It was noted that the electoral system of Turkey varies for general, presidential and local elections. The article mainly analyzes the Turkish parliamentary (general) elections. As a result of analysis and comparison of various sources, it was decided that although the proportional electoral system and the D'Hondt method applied in Turkey since 1961 are one of the fairest methods, there are a number of

problems in the application of this system. The most important of these is the election barrier, which became more pronounced in the 2002 elections. For example, in the parliamentary elections held on November 3, 2002, the turnout of a total of 41.4 mln. voters' was 79.1 percent, of which 31.5 million votes were considered valid. At this point, the fact that about 10 million votes were considered invalid or did not participate in the elections is also of interest. This can also be considered an indication of problems with voter education.

According to the election results, the JDP (Justice and Democratic Party-AK Parti) won 363 seats with 10.8 million votes (34.3 percent). The second party represented in parliament was the RPP (RPP-CHP), which won 6.1 million votes (19.4 percent) and 178 seats in parliament. Other parties were not represented in parliament because they failed to cross the 10 percent threshold.

Thus, in the 2002 elections, the total number of parties not represented in parliament was 45.3 percent. In other words, a total of 14,292,951 of the voters whose votes were considered valid failed to be elected to parliament.

Giriş

Türkiyənin seçki sistemi ölkənin siyasi sisteminə, partiya l ar ın iqtidara gəlməsinə, hökumətlərin qurulmasına və hakimiyyətdən getməsinə daim ciddi təsir göstərmiş və göstərməkdə də davam edir. Türkiyədə çoxpartiyalı sistemə keçid ölkə tarixinin ən mühüm dönüş nöqtələrindən biri hesab olunur. Bu sistemin təşkili və həyata keçirilməsi mühüm demokratik addım olsa da, özü ilə bir sıra siyasi və sosial-iqtisadi problemləri də gətirmişdir. Ölkənin seçki sistemi və bunun nəticədə həyata keçirilən seçkilər də bunların arasında mühüm rol oynayır.

Türkiyədə 1961-ci ildən bəri mövcud olan və D'Hondt adlanan seçki sisteminə görə, hər bir partiyanın topladığı səs sayı ardıcıl 1, 2, 3 və s. bölünür. Bu proses bəlgədən seçiləcək ümumi millət vəkili sayı müəyyən edilənə qədər davam edir.

Bundan əlavə, ölkədə 10 faizlik seçki baryerinin tətbiqi (1995-ci ildən bəri qüvvədədir) az səs alan partiya l ar ın parlamentdən kənar da qalmasına və nisbətən çox səs toplayan partiya l ar ından olan deputat sayının artmasına səbəb olur.

1. Türkiyənin seçki sistemi.

Türkiyənin seçki sistemi hər beş ildən bir baş tutan ümumi (parlament), prezident və yerli özünüidarəetmə (bələdiyyə) seçkilərdən ibarətdir. Hər seçki növü üçün istifadə edilən seçki sistemlərinin qısa xülasəsi belədir [2].

- Yerli seçkilər: Böyükşəhər və İlçə Bələdiyyə Başçıları, Bələdiyyə və İl Bələdiyyə Məclis üzvləri, kənd başçıları və onların kənd məclisləri mojaritar sistemlə seçilir, hər bələdiyyədə qazanan namizəd səs çoxluğu

ilə müəyyən edilir.

- Prezident seçkiləri: İlk seçkidən iki həftə sonra ilk iki namizədin ikinci turda mübarizə aparacağı iki turlu seçki, seçilmək üçün namizəd ən azı 50% + 1 səs toplamalıdır.
- Ümumi Seçkilər: Türkiyə Böyük Millət Məclisinə Seçkilər.

Türkiyədə Cümhuriyyətin qurulmasından 1946-cı ildə çoxpartiyalı sistemə keçilməsinə qədər ölkədə iki pilləli seçki sistemi tətbiq olunmuşdu. 5 iyun 1946-cı ildə qəbul edilmiş 4918 sayılı qanunla bir pilləli seçki sistemi tətbiq olundu və azad seçkilərin demokratik şəraitdə keçirilməsinə icazə verən ilk Parlament seçki qanunu 16 fevral 1950-ci ildə qəbul edildi. Əvvəlki - 4918 sayılı qanunda olduğu kimi, bu qanunda da seçkilərin əksəriyyət çoxluq sistemi vasitəsi ilə keçirilməsini şərtləndirilmişdi. Siyasi həyatdakı haqsız nəticələrin və cəmiyyətdəki reaksiyaların yaratdığı gərginlik səbəbindən 1961-ci ildən sonra əksəriyyət sistemindən imtina edildi və nisbi təmsil sistemi qəbul edildi. Həmin tarixdən bəri Türkiyədə müxtəlif nisbi təmsil sistemləri tətbiq olunmuşdur [9, 168-169].

Hasdemirə görə [3, 254] 1960-cı ildən əvvəl tətbiq olunan çoxluq sistemi parlamentdəki tək partiyanın üstünlüyünə səbəb olurdu. Sabit bir hökumət qurmaq üçün çoxluq sisteminin tətbiq edilməli olduğunu iddia edənlər də var idi. Akademik dairələrin də bir çoxu ikinci görüşü qəbul edirdilər. Nəticədə, nisbi təmsil sistemi 306 sayılı qanunla qəbul edildi. Bu sistemdə kiçik partiyalara çox yer verilməməsi üçün d'Hondt sistemində seçki baryeri nəzərdə tutuldu və hazırlandı. Proporsional nümayəndəlik siyasi partiyaların güclərində, başqa sözlə seçkilərdə aldıkları səs nisbətində parlamentdə təmsil olunmasına imkan verən bir qrup sistemin ümumi adıdır. Proporsional təmsil sistemlərində "ədalət" prinsipi ön plandadır. Çoxluq sistemlərindən fərqli olaraq, proporsional təmsil sistemlərində hər seçki dairəsindən çox sayda millət vəkili seçilir. Proporsional təmsil sistemlərində namizədlərin siyahılardakı sırası çox vacibdir. Hər bir partiyanın namizəd siyahısından nə qədər deputat seçilməsi oradakı ümumi saya görə müəyyən edilir [10, 84].

Proporsional nümayəndəlik yerlərin bölüşdürülməsinin rəqib siyasi partiyalar arasında seçicilərin səslərinin paylanması ilə mütənasib olmasını tələb edir. Mojaritar və proporsional formullarından yaranan qeyri-mütənasibliyi aradan qaldırmağa və seçicilər arasında fikir bölgüsünü əks etdirən bir nümayəndəlik qurmağa çalışır. Proporsional seçki sistemində çoxüzvlü təmsilçilikdən istifadə olunduğundan, nə çox səs, nə də xalqın əksər hissəsinin səsini alan partiyalar hələ də qanunverici nümayəndəliyi qazanmaya bilirlər [7].

Proporsional nümayəndəlik sistemləri alt növlərin çoxluğu baxımından daha çox müxtəliflik nümayiş etdirir. Əvvəla, tək adlı seçki dairələrində mojaritar sisteminin bir qayda olaraq tətbiq olunmasına baxmayaraq, bu sistem nisbi

təmsil sistemi ilə, yəni birdən çox deputat verən seçki dairələrində birlikdə tətbiq olunur. Sistemin əsas ideyası seçkilərə qatılan partiyaların aldıkları səs nisbətində parlamentdə təmsil olunmalarıdır. Lakin qəbul edilmiş seçki formulunun növünə görə bu nisbət az və ya çox ola bilər [6, 523].

Vahid köçürülə bilən səs formulu ilə siyahı sistemləri arasındakı əsas fərq ondadır ki, seçicilər, ümumiyyətlə, ayrı-ayrı namizədlər arasında deyil, partiya tərəfindən tərtib olunmuş namizəd siyahıları arasından seçirlər. Seçicilərin ayrı-ayrı namizədlər arasında məhdud bir seçimi ola bilsə də, seçki hesablamaları partiya mənsubiyyətinə görə aparılır və yerlər namizədlərin ümumi sayı deyil, partiyası əsasında verilir. Bir partiyanın qazandığı yerlər namizədlərinə partiya siyahısında təmsil olunduğu sıra əsasında bölünür [7].

Proporsional təmsil sistemlərini ən yüksək ortalama (bölücü) və ən böyük balans (kvota) sistemləri olmaqla iki alt tipə bölmək olar. Hal-hazırda istifadə olunan ən yüksək orta sistemlər d'Hondt və dəyişdirilmiş Sainte-Lague sistemləridir. D'Hondt sistemindəki tərəflərin səsləri, 1, 2, 3, 4 və s. bölünən və tapılan saylar partiyadakı ayrı-seçkilikdən asılı olmayaraq böyükdən kiçiyə doğru ayrılır. Deputatlar bu rəqəmlərin böyüklüyü qaydasında müəyyən olunur [6, 523].

2839 sayılı qanuna əsasən, seçki bölgələri belə müəyyən edilir: Birincisi, ümumi millət vəkili sayından hər birinə bir millət vəkili verilir. Təsbit nəticəsində on səkkiz millət vəkili olduğu vilayətlər seçki dairəsi sayılır. On doqquz ilə otuz beş arasında millət vəkili sayı olan əyalətlər iki seçki bölgəsinə ayrılır. Konstitusiyanın 75-ci maddəsində 6771 sayılı qanunla edilən dəyişikliklə ümumi millət vəkilləri sayı 600-ə çatdırıldı. Nəticədə Ankara 24 iyun 2018-ci il seçkilərində millət vəkilləri sayını 36 nəfərə, Bursa üç nəfər artırmaqla 20-yə, İstanbul 98-ə çatdırmış, 28 millət vəkili olacağı təyin edilmiş İzmir iki seçki dairəsinə bölünmüşdü. Beləliklə, Türkiyədəki 27-ci dönmə ümumi seçkilərinin 600 millət vəkili 87 seçki dairəsindən seçildi [13, 136].

1982 Konstitusiyasının 79-cu maddəsində: “Seçkilər məhkəmə orqanlarının ümumi rəhbərliyi və nəzarəti altında aparılır. Ali Seçki Komissiyasının (ASK, Yüksək Seçim Kurulu-YSK) vəzifəsi, seçkilərin əvvəlindən sonuna qədər seçkilərə rəhbərlik və bununla əlaqədar bütün əməliyyatları həyata keçirmək, bütün qeyri-qanuni fəaliyyətləri araşdırmaq və yekunlaşdırmaq, seçki zamanı və sonrasında seçki məsələləri ilə əlaqədar şikayət və etirazlar və Türkiyə Böyük Millət Məclisi üzvlərinin seçki protokollarını qəbul etmək və s.-dən ibarətdir. ASK qərarlarına qarşı başqa bir orqana müraciət etmək qeyri mümkündür. ASK və digər seçki orqanlarının vəzifə və səlahiyyətləri qanunla tənzimlənir. ASK yeddi daimi və dörd əvəzedici üzvdən ibarətdir. Üzvlərdən altısı Ali Məhkəmənin Baş Assambleyası tərəfindən, beşi isə üzvlər arasında mütləq əksəriyyətinin gizli səsverməsi ilə seçilir. Bu üzvlər mütləq səs çoxluğu və gizli səsvermə ilə öz aralarında sədr və sədr müavinini seçirlər”. SEC ilk dəfə 1961

Konstitusiyası ilə qurulmuş və 1982 Konstitusiyasında da qorunub saxlanılmışdır [8, 246].

2. D'Hondt üsulu nədir?

Təsvir edilən metod 1878-ci ildə metodologiyanın əsasını qoyan Belçika riyaziyyatçısı Victor D'Hondt'un adını daşıyır. D'Hondt metoduna əsasən, səslərin sayının bölünməsi ilə ortalama olaraq təyin edilən yerlərin sayı üstə bir əsasında müəyyən olunur. Beləliklə, birinci yer verildikdən sonra, həmin partiyanın qazandığı səslərin sayı ikiyə bölünür (ilkin bölünmə əlavə bir yerə bərabərdir) və eyni şəkildə ikinci yerə layiq görülən tərəf üçün və s. [7]. D'Hondt sistemi 1961-ci ildən bəri Türkiyədə tətbiq olunur və hal-hazırda da qüvvədə olan sistemdir (30.5.1961-ci il tarixli 306 sayılı Seçki Qanununun 25-ci maddəsi, 10.6.1983-cü il tarixli 2839 sayılı qanunun 32 / II və 34 / III maddələri) [5; 10, 91].

D'Hondt metodu yerlərin ayrılması üçün ən yüksək orta metoddur və bu səbəbdən partiya siyahısı mütənasib təmsil növüdür. Proporsional seçki sistemləri, partiyalara alınan səslərin sayına nisbətdə yer ayırmağı hədəfləyir. Məsələn, bir partiya səslərin üçdə birini qazanarsa, deputat yerlərinin üçdə birini qazanmalıdır. Ümumiyyətlə isə, dəqiq mütənasiblik mümkün olmur. Lakin D'Hondt metodu tərəflərin tam sayda yer qazanmalarının mümkün qədər mütənasib olmasını təmin edir. D'Hondt metodu səslərin mütənasib şəkildə təmsil olunması üçün kənarada qalan səslərin sayını minimuma endirir. Yalnız D'Hondt metodu (və ona bərabər metodlar) bu qeyri-mütənasibliyi minimuma endirir. Məsələn, 230.000 seçici 4 partiya arasında 8 deputatın seçilməsinə səs verir. 8 yeri müəyyən etmək üçün hər bir partiyanın ümumi səsləri 1-ə, daha sonra 2, 3 və 4-ə bölünür (və daha sonra, lazım gələrsə, bu şəkildə davam etdirilir). 8 deputat yeri üçün partiyalar arasındakı səs nisbəti 100.000 ilə 25.000 arasında dəyişir.

Cədvəl 1. D'Hondt üsuluna əsasən, 8 deputat yerinin 4 partiya arasında bölgüsü (nümunə)

Raund (hər raund üçün 1 yer)	1	2	3	4	5	6	7	8	Qaz anıl mış yerl ər
A partiyasının hər turdan sonra qazandığı yerlər	100.000 1	50.000 1	50.000 2	33.333 2	33.333 3	25.000 3	25.000 3	25.000 4	4
B partiyasının hər turdan sonra qazandığı yerlər	80.000 0	80.000 1	40.000 1	40.000 2	26.667 2	26.667 2	26.667 3	20.000 3	3
C partiyasının hər turdan sonra qazandığı yerlər	30.000 0	30.000 0	30.000 0	30.000 0	30.000 0	30.000 1	15.000 1	15.000 1	1
D partiyasının hər turdan sonra qazandığı yerlər	20.000 0	20.000 0	20.000 0	20.000 0	20.000 0	20.000 0	20.000 0	20.000 0	0

Mənbə: [10, 90].

D'Hondt Sistemi üç qrupa bölünür: ölkə, regional və baryersiz [4].

1. Baryersiz: Burada başqa heç bir meyar olmadan, bölgü nəticəsində alınan səs sayına görə müəyyənləşdirmə aparılır:

2. Regional baryer: Bu baryer hər partiyanın seçkilərdə millət vəkili verməsi üçün səslərin sayı, nisbət və ya onda bir vahid olaraq təyin edilir və bundan aşağı səs toplamış partiyalar hesablanmaya daxil edilmir.

3. Ölkə baryeri: Ölkənin səs nisbətinin müəyyən bir səviyyəsindən aşağı olan və yeni əsasnamə ilə (2018) müəyyən edilən qaydalara çərçivəsində partiyalar millət vəkili verə bilmir.

3. Seçki baryeri nədir?

Seçki hədudu və ya seçki baryeri, bir namizədin və ya siyasi partiyanın qanunverici orqanda nümayəndəlik hüququ qazanmadan əvvəl əldə etməsi üçün tələb olunan əsas səs minimum payıdır. Bu limit müxtəlif yollarla müəyyən edilə bilər. Məsələn, partiya siyahılı proporsional seçki sistemlərində seçki baryeri bir partiyanın qanunverici orqanda yer əldə etməsi üçün ya milli, ya da müəyyən bir seçki dairəsində müəyyən edilmiş minimum səs nisbətini (məsələn, 5%) alması tələb olunur. Mojaritar seçki sistemlərində seçki hədləri yoxdur. Çünki namizədlərin ümumi səslərin müəyyən bir faizini deyil, yalnız öz dairələrində ən çox səs toplamaları lazımdır. Bununla yanaşı, uğurlu namizədlərin ümumi səs minimum faizini almasını tələb edən digər seçki sistemləri də var. Belə nümunələrdən biri partiyaların qanunverici orqanda qazandığı yerlərin səslərin ümumi payı ilə mütənasib olduğu partiya siyahısı proporsional seçki sistemləridir [1].

Bu sistemi tətbiq edən Türkiyə kimi ölkələr, Böyük Millət Məclisində yer qazanmaq üçün partiyalardan ümumi səs payının ən az 10% -ni qazanmasını tələb edir.

Hasdemir seçki barajının tətbiqi ilə əlaqədar olaraq yazır [3, 256]: Səbəb kimi, siyasi partiyaların "qanunverici orqanlardakı təmsilçiliyinin" "qazandığı səslərilə mütənasib" olması üçün tətbiq olunduğu bildirilsə də, Konstitusiya Komissiyasının sədri Orhan Aldıkaçtı, barajın məqsədinə aydınlıq gətirmişdir: "Bu baryerdə məqsədiniz nə idi? Bu baryeri tətbiq etməkdə əsas məqsədiniz siyasi partiyaları ortadan qaldırmaq deyil, dostlarım... Məsələn, onların Qanunverici Məclisdə təmsil olunmalarını təmin etmək, kiçik partiyaların qarşısını almaq və mümkün qədər böyük partiyaları parlamentdə təmsil etməkdir". Sitata aydınlıq gətirsək, bu baryerin tətbiqində nəzərdə tutulan məsələ, kiçik partiyaların parlamentdəki təmsilçiliyinin qarşısını almaq, böyük partiyaların təmsil olunmasını təmin etmək və beləliklə, "dövlət fəaliyyətində sabitlik" reallaşdırmaqdır [10, 99].

1961-ci il Məclis seçkiləri xaric d'Hondt sisteminin sadə bir seçki sistemi kimi tətbiq olunduğu 1961-ci il Konstitusiya dövrünün 10.6.1983-cü il tarixli 2839 sayılı qanunun, ümumiyyətlə, qeyri-sabit hökumətlərə qarşı bir

reaksiya olaraq tətbiq olunduğunu iddia edir. Seçki Qanunu d'Hondt sisteminin ölkə daxilində 10% və seçki ərəfəsində sadə seçki baryeri ilə tətbiq olunmasını nəzərdə tuturdu (art.33/I, 34/II-III) [5].

Bu, dünyada ən yüksək baryerdir (ikincisi Qırğızıstan-9, üçüncüsü Lixtenşteyn-8, daha sonra - Qazaxıstan-7%). Əksər ölkələrdə bu 3% (məsələn, İtaliya, İspaniya, Yunanıstan, Gürcüstan və s.) və ya 5%-dir (məsələn, Belçika, Almaniya, Rusiya, və s.). Türkiyədə 1969-1979 seçkiləri baryersiz keçirilmişdir [3, 255-256].

1983-1991 seçkiləri iki pilləli baryer ilə keçirilmişdir. 23.11.1995-ci il tarixli 4439 sayılı Qanunla və 2839 sayılı Qanuna əlavə edilmiş müvəqqəti maddə ilə 20-ci vəkil seçkilərində baryerin həddi 10 % olaraq müəyyən olunmuşdur (maddə 3) [10, 97].

1995-ci ildən bəri keçirilən bütün seçkilərdə ölkə səviyyəsində baryer tətbiq edilmişdir. [3, 255-256; 4; 9,176].

4. 10 faizlik baryer Türkiyədəki 3 Noyabr 2002 seçkilərinə necə təsir etdi?

2002-ci il parlament seçkiləri nəticəsində yalnız Ədalət və İnkişaf Partiyası (AK Parti) və Cümhuriyyət Xalq Partiyası (CHP) parlamentdə təmsil oluna bildilər. Nəticədə AK Parti 34% səs qazanaraq parlamentdə 66 % ilə təmsil olundu. CHP isə 19 % səs nisbəti ilə Məclisdə 32% ilə təmsil olundu. Burada təmsilçilik baxımından bəhs edilən bu fərq seçki sisteminin xarakteristikası ilə deyil, baryerin tətbiq edilməsi ilə səbəb olduğunu qeyd etmək mümkündür [13, 123].

- Toplam 41.4 milyon seçicinin səsvermədə iştirak nisbəti 79.1% idi. Bunlardan 31.5 milyonu etibarlı sayıldı (bundan əlavə, etibarlı olmadığı və ya seçkidə iştirak etmədiyi üçün təxminən 10 milyon səs etibarsız sayıldı = 25%) (2002 Genel Seçim Sonuçları).
- Seçkilərin nəticələrinə görə, AK Parti 10.8 milyon səs (34.3%) alaraq 363 yer qazandı. Parlamentdə təmsil olunan ikinci partiya 6,1 milyon seçici səsi ilə (19,4%) 178 yer əldə etmiş CHP oldu.
- Digər partiyalar 10 faizlik baryeri keçə bilmədikləri üçün parlamentdə təmsil olunmadılar. Beləliklə, 2002 seçkilərində parlamentdə təmsil olunmayan partiyaların ümumi səs sayı 45,3 faiz idi. Başqa sözlə, ümumilikdə səsləri etibarlı sayılan 14.3 milyon seçici parlamente nümayəndə seçə bilmədi.
- Bu, AK Partinin bütün seçicilərin 25 faizinin səsini qazanması deməkdir.

Nəticə

Yuxarıda qeyd edilənlərdən də görüldüyü kimi, 1961-ci ildən bəri Türkiyədə ədalətsizliklərin qarşısını almaq və daha çox partiyanın parlamentdə təmsil olunmasını təmin etmək üçün yeni bir seçki sistemi, proporsional seçki sistemi tətbiq olundu. D'Hont metoduna əsaslanan bu sistem dünyanın ən ədalətli seçki sistemlərindən biri sayılır. Bununla birlikdə, bu sistemin tətbiqi bir sıra iri və ya hakim siyasi partiyaların və hökumətlərin istəklərinə uyğun olaraq fərqli dövrlərdə dəyişdirilmişdir. Hal-hazırda Türkiyə qanunlarına görə tətbiq olunan bu sistemin ən çox narazılıq doğuran cəhəti 10 faizlik seçki baryerinin tətbiq edilməsidir. Belə ki, bunun nəticədə bir sıra kiçik partiyaların parlamentdə təmsil olunmasının qarşısı alınır. Bu hal ən çox 2002-ci il seçkilərində özünü göstərdi. Beləliklə, 2002 seçkilərində parlamentdə təmsil olunmayan partiyaların ümumi səs sayı 45,3 faiz oldu. Başqa sözlə, səsvermədə iştirak edən, ümumilikdə etibarlı sayılan 14.3 milyon seçici parlamentə öz nümayəndəsini seçə bilmədi.

Ədəbiyyat

1. Election Threshold // <https://www.polyas.com/election-glossary/election-threshold> [erişim tarixi: 17.07.2020]
2. Electoral System of Turkey // https://en.wikipedia.org/wiki/Electoral_system_of_Turkey [16/06/2020]
3. Hasdemir T. A. 1980 sonrası Türkiyə'de Seçim Sistemi s. 253-276 <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/454/5161.pdf> [erişim tarixi: 17.07.2020]
4. Köker İ (13 Mart 2018) Türkiyə'de 1946'dan bugüne seçim sistemleri, BBC Türkçe // <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41981590> [erişim tarixi: 15.07.2020]
5. Milletvekili Seçimi Kanunu (10 Haziran 1983), Kanun No: 2839 // <http://www.anayasa.gen.tr/2839sk.htm> [16/06/2020]
6. Özbudun E. Seçim Sistemleri ve Türkiyə <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/298/2768.pdf> [18.05.2020]
7. Plurality and majority systems <https://www.britannica.com/topic/election-political-science/Plurality-and-majority-systems> [12.07.2020].
8. Taşcioğlu Ö. L. (2014). Seçim Sistemimiz, Seçim Şaibeleri ve Öneriler. TBB Dergisi 2014(110)//https://www.researchgate.net/publication/328642580_Secim_Sistemimiz_Secim_Saibeleri_ve_Oneriler [erişim tarixi: 28.06.2020]
9. Tuncer E. (2006) Türkiyə'de Seçim Uygulamaları/ Sorunları Işığında

Temsilde Adalet-Yönetimde İstikrar İlkelerinin İşlevselliği, Anayasa Yargısı, 23 (2006) // <https://www.anayasa.gov.tr/media/4601/tuncer.pdf> [erişim tarihi: 14.06.2020]

10. Türk H. S. (2006) Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih, Anayasa Yargısı, 23 (2006) // <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/939239> [erişim tarihi: 15.07.2020]

11. Türkiye'de 1946'dan bugüne seçim sistemleri (14.11.2017) Habertürk // <https://www.haberturk.com/turkiye-de-1946-dan-bugune-secim-sistemleri-1713804> [erişim tarihi: 14.06.2020]

12. Türkiye ve Avrupa'da Seçim Sistemleri (1996) FES İstanbul, 62 s. // <http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/Publikationen%20Archiv/Ekonomi%20ve%20Toplum/1995/T%C3%BCrkiye%20Ve%20Avrupa'da%20Se%C3%A7im%20Sistemleri.pdf> [erişim tarihi: 12.06.2020]

13. Yıldız A. (2018). Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Milletvekili Seçim Sistemine İlişkin Bir Öneri. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 26 (3), 113-153. DOI: 10.15337/suhfd.490307. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/610433> [erişim tarihi: 14.06.2020]

14. 2002 Genel Seçim Sonuçları // <https://secim.haberler.com/2002/>